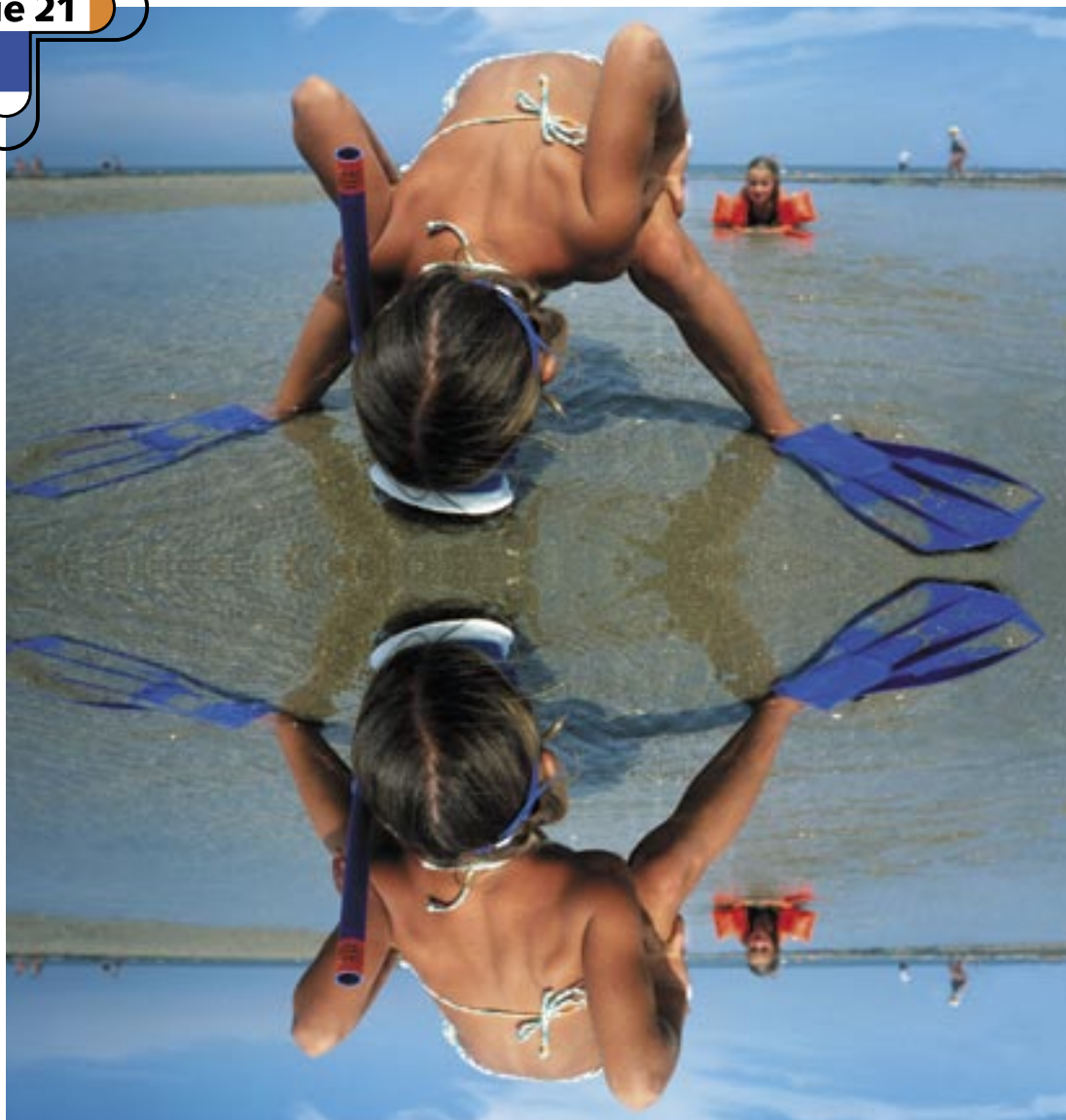




NEDERLAND VINDT ZICHZELF



Burgerbijdrage aan
de troonrede 2006

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
Visie21: Nederland zoekt zichzelf	4
Het proces van visiecreatie	20
Onderzoek naar trots, schaamte en kernwaarden	24
De 7 leidende thema's	28
En nu verder...	33
Agenda publieksarena's	34

COLOFON

Het ontstaan van een visie op Nederland

Oplage: 1.500

Het ontstaan van een visie op Nederland is een uitgave van Visie21 in opdracht van &Samhoud

&Samhoud

Postbus 448, 3500 AK Utrecht

Maliebaan 55, 3581 CE Utrecht

Telefoonnummer: 030-2348604

www.samhoud.nl

Redactie: Visie21

Vormgeving: Rim Lichtveld, Ruimte In Model

Drukwerk: Van Setten Kwadraat

VOORWOORD

Utrecht, 1 juli 2006

Landgenoten...

Met deze aanhef begint Koningin Beatrix elk jaar de troonrede. Wat zal dit woord anders klinken over een paar maanden. In elk geval in mijn oren.

Visie21 heeft het contact tussen heel veel landgenoten enorm vergroot en verbeterd. Nog maar 3 maanden geleden zijn we gestart met dit doorbrekende project. En we zijn heel trots op de resultaten. Meer dan de helft van de ruim 20 publieksarena's zitten er op. Tijd om de balans op te maken: waar staan we nu met de visie van Nederland?

In dit boekje leest u alles wat u wilt weten over Visie21 tot nu toe. Het boekje is opgebouwd uit een paar artikelen. Allereerst hebben we ons aan het begin van het project gebogen over de bestaande literatuur over Nederland en hebben we ons verdiept in recente onderzoeken naar de 'stand van het land'. Onze bevindingen leest u in hoofdstuk 1.

In hoofdstuk 2 leggen we uit hoe het proces van visiecreatie in zijn werk gaat. Een beproefde methode die we al een tijd lang hanteren in ons werk bij &Samhoud. We hebben er veel ervaring mee.

Hoofdstuk 3 vertelt over de publieksonderzoeken die we de afgelopen tijd hebben gedaan met daarin onderwerpen als trots, schaamte en kernwaarden volgens de Nederlander.

Om het vervolg van Visie21 voortvarend in te zetten, hebben we de resultaten tot nu toe op een rij gezet. Er zijn 7 leidende thema's die in elke publieksarena aan de orde komen. Het zijn de handvatten voor de definitieve visie voor Nederland. Welke deze 7 thema's zijn, leest u in hoofdstuk 4.

Het enthousiasme van deelnemers is bijzonder groot. Daarnaast zijn veel mensen meer dan bereid hun netwerk aan te bieden om Visie21 tot een beweging te maken. Hartelijk dank daarvoor.

Wij zijn er van overtuigd dat we tijdens het afsluitende Visie21 Festival, op 3 september 2006, met elkaar de meest fantastische alternatieve troonrede zullen formuleren. Met de visie voor Nederland als basis. Ik kan niet wachten tot onze Koningin dat ene woord uitspreekt.

Veel leesplezier en blijf ons steunen!

Salem Samhoud
Initiatiefnemer Visie21

VISIE21: NEDERLAND ZOEKT ZICHZELF

Nederland Niemandland

Nog nooit zijn de contrasten zo groot geweest als die tussen het vorige en het huidige decennium. Tot aan de millenniumwisseling koesterde Nederland het zelfbeeld van een nuchter, vlijtig en saamhorig land.

Een land van 15 miljoen mensen, waar duizend meningen bestonden, waar de nuchterheid overheerste, waar niemand zich liet gaan en waar het geluk op straat lag.

Maar ook: Nederland gidsland, een land dat als wenkend perspectief voor haar burens, voor andere Europese landen, ja zelfs voor de hele wereld gold. Van dit zelfbeeld lijkt momenteel weinig meer over. De saamhorigheid heeft plaats gemaakt voor verdeeldheid en conflicten. Nederland is een gefragmenteerd land geworden, een land van talloos vele, langs elkaar heen pratende, individuen.

Nederland is tot niemandland geworden. Treffender dan met de titel van de recente hit 'Het land van...' had dit niet uitgedrukt kunnen worden!



1. Zorgen en Pessimisme

Nederlanders maken zich veel zorgen over de toekomst van hun land. Uit het onlangs gehouden onderzoek 21minuten.nl¹ blijkt dat maar liefst 86% van de Nederlanders zich redelijk tot heel veel zorgen maken over de toekomst van Nederland. Nederlanders zijn uitgesproken pessimistisch over de toekomst, meer dan driekwart (83%) van de Nederlanders verwacht dat de welvaart per hoofd van de bevolking de komende 25 jaar (veel) minder snel zal groeien dan in de afgelopen 25 jaar.

Laten we eens proberen de kern van al deze zorg bloot te leggen, waar maken Nederlanders zich

zorg over? Volgens de maatschappelijke barometer² vragen de volgende probleemgebieden het meest urgent om een oplossing: de wijze waarop mensen met elkaar omgaan, de sociale zekerheid, de zorg en normen en waarden. Daar waar de maatschappelijke barometer met name inzoomt op onderlinge relaties is het onderzoek 21minuten.nl van een concreter niveau. Volgens 21minuten.nl¹ zijn de belangrijkste onderwerpen waar Nederlanders zich zorgen over maken: **1** veiligheid en criminaliteit (50%), **2** kosten van het levensonderhoud (38%) en **3** de integratie van allochtonen (35%). Elk van deze zorgen wordt door minstens een kwart van de Nederlanders in hun top 3 uit een lijst van zorgen genoemd.

1.1 Veiligheid en criminaliteit

Als we nader inzoomen op veiligheid en criminaliteit dan zien we dat 50% van de Nederlanders deze zorg in de top 3 plaatst. Dit is verassend omdat in 2005, vergeleken met 2000, het niveau van de geregistreerde criminaliteit hetzelfde is gebleven

(op 100 misdrijven per 1000 inwoners van 12 tot 79 jaar). Wel is geconstateerd dat het aantal geweldsdelicten steeg van 7 (per 1000 inwoners tussen de 12 en 79 jaar oud) in 2000 naar 9 in 2005³.

Dit kan mede verklaard worden doordat de moorden op respectievelijk Pim Fortuyn en Theo van Gogh een schok in de samenleving teweeg hebben gebracht. In absolute zin zijn deze moorden slechts een statistiek, maar de wijze waarop ze zijn gepleegd en de daarmee gepaard gaande media aandacht lijken de veiligheidsbeleving van Nederlanders wel degelijk te hebben aangetast.

Daarnaast lijkt ook de internationale dreiging van terreur een spoor te hebben achtergelaten bij het Nederlandse veiligheidsgevoel. De aanslagen op het World Trade Center in New York, gevolgd door die in Madrid en Londen hebben ons geconfronteerd met een dreiging uit een tot nu toe onverwachte hoek. En deze dreiging lijkt een gevoel van angst op te roepen, ondanks de wetenschap dat er tot op heden nog geen aanslag door internationale terroristen in Nederland heeft plaatsgevonden. De concrete cijfers ondersteunen dus geen





toenemende zorg op gebied van criminaliteit. Toch lijkt het veiligheidsgevoel voor veel mensen een grote bron van zorg te zijn.

1.2 Kosten van het levensonderhoud en overige economische indicatoren

Als tweede reden van zorg wordt kosten van het levensonderhoud genoemd, maar ook andere economische parameters scoren hoog in de zorgen top 10: Sociale zekerheid (34%), de kloof tussen arm en rijk (22%) en de werkloosheid (15%). Ook uit onderzoek van het CBS⁴ is gebleken dat burgers zich in toenemende mate zorgen maken over hun financiën. In 2005 verwacht een kwart van de huishoudens een verslechtering te zien in hun financiële situatie, terwijl dit in 2004 nog een vijfde was en in 2000 zelfs maar een tiende van alle huishoudens betrof.

Na jaren van economische groei zagen we in 2001 een trendbreuk optreden. Sinds die tijd daalde het BNP gedurende een aantal opeenvolgende jaren. In 2004 kwam er een voorlopig einde aan deze

relatief lange periode van laagconjunctuur die haar dieptepunt kende halverwege het jaar 2003.⁵ De daling in het BNP per hoofd van de bevolking lijkt zich na 2005 niet door te zetten en stabiel te blijven in 2006.⁶ In 2006 zal de koopkracht naar verwachting weer stijgen.

De werkloosheid in Nederland liep vanaf 2002 geleidelijk op en daalde vervolgens in het tweede en derde kwartaal van 2005 tot een gemiddelde van 483.000 werklozen.⁷ Voor 2006 verwacht het CBS een verdere daling.

Wat in bovenstaande cijfers nog niet is meegenomen is een toenemende druk op de werkende bevolking vanwege de vergrijzing. De hiermee gepaard gaande toenemende kosten van de gezondheidszorg en de pensioenen en de verminderde inkomsten aan belasting - en premie inkomsten betekent een extra bedreiging voor de toekomst van de Nederlandse economie.

De Nederlandse economie heeft ook relatief slecht gepresteerd ten opzichte van andere landen. Nederland is nog altijd een van de meest welvarende landen van de Europese Unie. Met name op het



gebied van arbeidsparticipatie en bruto nationaal product per hoofd van de bevolking is Nederland koploper (respectievelijk 10% en 25% boven het EU-25 gemiddelde). Helaas zien we echter ook dat de relatieve voorsprong op deze gebieden een dalende trend vertoont. Ook de toenemende kracht van economieën zoals die van India en China tast de internationale concurrentiepositie van Nederland aan waardoor steeds meer bedrijven verhuizen naar het buitenland, met de werkgelegenheid in hun kielzog.

De zorg van Nederlanders daar waar het gaat om de economische motor van dit land is dus deels begrijpelijk. Nederland was in het verleden succesvol in het combineren van economische groei met een lage werkloosheid en een breed sociaal stelsel. Daar is sinds een aantal jaren een kentering

in gekomen die zich nu lijkt te stabiliseren en naar verwachting weer een positieve ontwikkeling zal laten zien in 2006. Tegelijkertijd lijken de donkere wolken van vergrijzing en toenemende internationale concurrentie zich samen te pakken boven Nederland.

1.3 De integratie van allochtonen

Veel Nederlanders zien de integratie van allochtonen als belangrijke zorg voor de toekomst. Bekend is wel dat allochtonen daar waar het gaat om opleiding en inkomensniveau doorgaans achterblijven bij autochtonen. Ook het werkloosheidsniveau onder allochtonen is veel hoger dan onder autochtonen. Zo is bijvoorbeeld de werkloosheid onder allochtone

**NEDERLAND IS NOG
ALTIJD EEN VAN DE MEEST
WELVARENDE LANDEN VAN DE
EUROPESE UNIE**



“HET LIJKT WEL ALSOF ER EEN KOUDEFRONT OVER ONZE GRONDRECHTEN TREKT”

jongeren sinds 2001 schrikbarend gestegen. Van hen (15 tot 24 jaar) is 40% werkloos, dit is twee maal zoveel als bij autochtone jongeren.⁸ Een deel van de angst lijkt gebonden te zijn aan de sociaal economische positie van mensen van niet Nederlandse afkomst. Zij vormen de nieuwe onderklasse.⁹

Toch lijkt het integratiedebat zich niet zozeer op de economische als wel op de culturele integratie van allochtonen te richten. Het debat gaat met name over het ‘anders’ zijn; de kleding, de taal en het hebben van een andere geloofsovertuiging. Het lijkt wel alsof de Nederlandse heterogene samenleving terecht is gekomen in een snelkookpan van uitdagingen waardoor verbindingen uiteen vallen en tegenstellingen meer zichtbaar worden. Maar we leven in een pluriforme samenleving waarin mensen wonen met meer dan 245 nationaliteiten.¹⁰ In 2020 zal in Amsterdam 60% van de bevolking van niet Nederlandse afkomst zijn. Die enorme diversiteit vormt voor velen juist de aantrekkingskracht van de samenleving. Zo bestempelde ‘the Economist’ het multiculturele karakter van Amsterdam als één van haar ‘assets’.¹¹ De inbreng van zoveel verschillende

culturen heeft ervoor gezorgd dat de Nederlandse maatschappij rijker, interessanter en smaakvoller is geworden.¹² Toch kan datzelfde multiculturele karakter onzekerheid oproepen over de gedeelde kernwaarden. Onzekerheid omdat men van elkaar niet meer weet op welke normen en waarden de ander zijn gedrag baseert. Het resultaat is dat mensen als vreemden tegen over elkaar staan.¹³ Je weet niet welke normen en waarden je deelt (of niet deelt want dat schept ook helderheid) en je weet dus niet wat je van de ander kunt verwachten. En als iedereen handelt vanuit een verschillende set kernwaarden wordt het rommelig.

In de drang naar multiculturaliteit is de Nederlandse samenleving er niet in geslaagd duidelijk te maken wat ons bijeen houdt. We leven in Nederland langs elkaar heen, iedereen zijn eigen café, zijn eigen school, zijn eigen idolen, zijn eigen muziek, zijn eigen geloof, zijn eigen slager en zijn eigen straat of buurt.¹⁴

Waarom richt de discussie zich dan met name op het ‘anders’ zijn? Het lijkt wel alsof de angst regeert, er wordt aan de poten van onze welvaart gezaagd en we trekken ons terug in onze huizen. Het lijkt de

hoogste tijd om op zoek te gaan naar de gemene deler, naar dat wat ons (ver)bindt.

2. Vicious paniekvoetbal

Hoewel de zorgen die leven onder de Nederlandse bevolking dus niet in alle gevallen ondersteund worden door feiten, bestaan ze wel degelijk. De heersende zorgen en het pessimistische toekomstbeeld vindt zijn weerslag in alles. Media, burgers en politiek schieten in een defensieve houding en spelen een potje paniekvoetbal waarin angst en onzekerheid overheersen.¹⁵ Alleen lijkt dit potje voetbal alleen maar verliezers te kennen. En die verliezers lijken onze fundamentele waarden te zijn. In het licht van angst en onzekerheid lijken fundamentele grondwaarden zoals recht op privacy te worden beknot in de angst voor internationale terreur, lijkt vrijheid van meningsuiting te worden afgewogen tegen angst voor aanslagen. Of zoals Alexander Pechtold¹⁶ het zegt: “Het lijkt wel alsof er een koudefront over onze Grondrechten trekt”.

Geert Mak plaatst deze angst in een historisch perspectief: angst is een logische reactie op een reëel gevaar, zeker als we dat gevaar niet of nauwelijks kennen. Maar angst kan ook worden losgekoppeld van het werkelijke probleem. Angstgevoelens kunnen worden opgeklopt tot een permanente geesteshouding, die vervolgens voor politieke doeleinden kan worden geëxploiteerd. Dit alles kan gemakkelijk leiden tot een zogenaamde self-fulfilling prophecy: de angst voorkomt niet de situatie waarvoor men bang is, maar schept die juist. In de historie liggen de voorbeelden voor het oprapen.¹⁷

Was het van oudsher niet mogelijk om aan deze grondwaarden te tornen, nu buitelt men over elkaar heen met nieuwe, in de haast opgestelde wetgeving en gedragsregels.

Deze symptoombestrijding zaait verwarring en vertwijfeling, want waar staan we in Nederland eigenlijk voor, welke kernwaarden verbinden ons? En laten deze kernwaarden nou net bijdragen aan samenhang en verbinding in onze samenleving. Het ontbreken hiervan zorgt weer voor fragmentatie en conflicten. Op deze manier belanden we in een vicieuze cirkel.

15% VAN DE BEVOLKING VINDT DAT DE OVERHEID EEN DUIDELIJKE VISIE

3. Rol van de Overheid

Nederland is verdeeld. Het zelfbeeld van een progressieve, tolerante samenleving die een grote motor wil zijn achter internationale samenwerking wordt niet meer algemeen gekoesterd.¹⁸ Met enige regelmaat klinkt de roep om een politiek leider die verandering brengt. Nederland heeft een leider nodig die een pragmatische houding verbindt met visie. Toch moeten we in een tijd van afnemende overheidsinvloed niet teveel van een leider verwachten. Op het eerste gezicht zou de nationale overheid het aangewezen orgaan zijn om richting te geven aan de heersende gevoelens van zorg en onzekerheid. Vele ministers en kabinetsleden hebben al geprobeerd een antwoord te formuleren op de zorgen van hun burgers. Femke Halsema heeft in 2005 op verschillende manieren geprobeerd een visie te ontwikkelen. Jozias van Aartsen beschreef het toekomstige Nederland als het New York van Europa maar beide fractieleiders hebben buiten de kring van politici en commentatoren weinig succes gehad.¹⁹ Ook Wouter Bos geeft in zijn boek 'Dit land kan zoveel beter' zijn visie weer. Politici zien echter

ook wel in dat een visie niet opgelegd kan worden. Een visie moet geleefd worden en waar mogelijk gedragen worden door grote groepen mensen in de samenleving. Politici proberen hier wel gehoor aan te geven, zo was er het door premier Balkenende gelanceerde normen en waarden debat, de door Minister Pechtold aangestelde Nationale Conventie en ook het onlangs gestarte initiatief van Minister Verdonk, &.nl, dat de aandacht moet vestigen op positieve voorbeelden van integratie.

Ook bij de lokale overheid zien we vele initiatieven, het meest in het oog springende voorbeeld is wel de gemeente Rotterdam die door het neerleggen van gedragsregels haar burgers probeert richting te geven. De politiek lijkt met deze initiatieven slechts gedeeltelijk een antwoord te geven op de fundamentele vragen die er zijn. Wanneer premier Balkenende oproept tot het definiëren van gezamenlijke kernwaarden, doet hij dit met een zeer één dimensionaal doel voor ogen, namelijk het bevorderen van eenheid en het herstel van vertrouwen.

Onbeantwoord blijft de vraag waar deze eenheid in de Nederlandse samenleving toe moet leiden.

Daarnaast zien we bij de initiatieven van beide nationale politici maar ook van veel andere bestuurders dat er een duidelijke focus is op de vorm in plaats van op de inhoud. Dan lijkt de inrichting van het openbaar bestuur meer een doel op zich dan het middel om een doel te bereiken.

Een meerderheid van de Nederlanders heeft geen vertrouwen in de overheid. Zo blijkt uit het onderzoek 21minuten.nl dat een meerderheid van de Nederlanders niet het idee heeft dat de overheid haar rol effectief en goed uitvoert.²⁰ Uit onderzoek van de VNG²¹ blijkt dat burgers hun bestuur vooral waarderen en vertrouwen daar waar het gaat om tastbare en concrete zaken. Mede hierdoor scoren lokale overheden doorgaans hoger dan landelijke overheden daar waar het gaat om hun functioneren. Veel schokkender is dat maar 17% van de burgers denkt dat de landelijke overheid weet wat er leeft onder haar burgers. En maar 30% van de burgers gelooft dat de landelijke overheid doet wat zij zegt. Ook het onderzoek 21minuten.nl²² ondersteunt de gedachte dat burgers weinig vertrouwen hebben in hun overheid. Slechts 15% van de bevolking vindt dat de overheid een duidelijke visie voor de

lange termijn heeft. Daarnaast wordt het huidige regeringsbeleid slechts door 13% van de burgers ondersteund. De maatschappelijke barometer van onderzoeksbureau Motivaction²³ komt met gelijksoortige cijfers: maar 8% van de Nederlanders zegt dat het huidige kabinetsbeleid de gesteldheid van de Nederlandse samenleving verbetert.

Er lijkt dus een vertrouwensbreuk te bestaan tussen overheid en burger. Bovendien is er een kloof tussen wat de bevolking wil en wat de overheid op hoofdlijnen voor ogen heeft. Slechts 27% van de Nederlandse bevolking vindt dat er niets mis is met de langetermijnvisie van het kabinet²⁴.

Uit de Maatschappelijke Barometer blijkt dat de grootste maatschappelijke ontevredenheid de politiek en de overheid betrof. Op dit moment vindt 82% dat er wat moet veranderen aan overheid en politiek. De top-5 aan wensen van burgers ten aanzien van politieke verandering:

- 1 Beter luisteren naar burgers (64%)
- 2 Meer openheid en eerlijkheid (48%)
- 3 Snellere en meer daadkrachtige besluitvorming (41%)
- 4 Ander kabinet (41%)
- 5 Meer inspirerende leiders (27%)

VOOR DE LANGE TERMIJN HEEFT

“MAMA, ‘FUK JOE’ IS DAT NEDERLANDS?”

Aangezien de politieke 'life cycle' van vier jaar erg beperkt is kan er ook geen grote rol worden verwacht van de overheid bij het bepalen van een visie voor Nederland. Met het oog op de eigen houdbaarheid is een politicus er niets aan gelegen zich op een lange termijn proces te werpen zoals visiecreatie. Maar als we dan geen leidende rol van de overheid kunnen verwachten zal een visie toch vooral uit de burgers zelf moeten komen, en dit is ook precies wat we zien gebeuren.

4. Het Nederlands zelfbeeld

Nederland is zoekende naar een duidelijk zelfbeeld. Dit zelfbeeld bestaat uit enerzijds het hoger doel van onze samenleving en de kernwaarden. Zelfs onze politici vragen zich af wat de kernwaarden zijn van Nederland. Zoals Minister Pechtold opmerkte: “Gelijkheid, leven in vrijheid, het is typisch Nederlands. Dit werpt de vraag op hoe ligt dat nu? Is dat nog steeds zo? Hoe vanzelfsprekend zijn dergelijke waarden?”

Het antwoord is alles behalve vanzelfsprekend.

Laten we beginnen bij het meest voor de hand liggende document, de basis van de Staat der Nederlanden: de grondwet.

4.1 De Grondwet

De grondwet wordt niets voor niets het belangrijkste staatsdocument van Nederland genoemd, al de lagere wetgeving is van de grondwet afgeleid. Ons gedrag dient in overeenstemming te zijn met de artikelen uit de grondwet, ook het gedrag van de overheid is hierop afgestemd (legaliteitsbeginsel). Het is belangrijk om te streven naar de waarden uit de grondwet, te streven naar een staat waarin geleefd wordt naar die waarden en volgens die wetten.

Enerzijds lees je in de grondwet de roep om vrijheid voor de burger, de meer klassieke vrijheidsrechten zoals recht op gelijke behandeling, vrijheid van meningsuiting, vrijheid van vereniging enzovoort. Anderzijds zijn er de sociale grondrechten, die de overheid oproepen om de burger te beschermen op een aantal gebieden, zoals: werkgelegenheid,

welvaart, milieubescherming, volksgezondheid en onderwijs.

In de artikelen 1 tot en met 18 van de Grondwet staan de vrijheid van de burger centraal. De overheid mag slechts in zeer beperkte gevallen inbreuk maken op dit recht. In artikel 1 staat bijvoorbeeld: “Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.” In Nederland is voor de wet dus iedereen gelijk en iedereen kan aanspraak maken op dat recht.

In de sociale grondrechten heeft de overheid een aantal zaken vastgelegd, die constante aandacht verdienen om iets te bereiken voor de burger. Bijvoorbeeld artikel 19, lid 1: “Bevordering van voldoende werkgelegenheid is voorwerp van zorg der overheid.” Of artikel 20, lid 1: “De bestaanszekerheid der bevolking en spreiding van welvaart zijn voorwerp van zorg der overheid.” Artikel 21: “De zorg van de overheid is gericht op de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu.” Artikel 22, lid

1: “De overheid treft maatregelen ter bevordering van de volksgezondheid.” Artikel 23, lid 1: “Het onderwijs is een voorwerp van de aanhoudende zorg der regering.” De grondwet gaat dus met name over de rol van de overheid en op welke gebieden de overheid een rol moet spelen.

De grondwet leeft in Nederland niet zo, heel anders dan bijvoorbeeld in De Verenigde Staten waar nationale identiteit wordt gekoppeld aan besef van de Constitution en de Declaration of Independence. In de Verenigde Staten vormen de Constitution en de Declaration of Independence de basis van het nationaal besef. Alhoewel Minister Pechtold met zijn Nationale Conventie probeert de Grondwet in ere te herstellen blijft het vooralsnog een document wat onder de Nederlandse bevolking nauwelijks leeft of gekend is.

4.2 Geschiedkundig Perspectief

Daar waar het gaat om ons zelfbeeld biedt onze gezamenlijke geschiedenis een aantal



'DE STERKTE VAN HET NEDERLANDSE NATIONALISME MOET NIET WORDEN OVERDREVEN,

aanknopingspunten. De historicus Piet de Rooy heeft het in zijn boek "Rijk van rivaliteiten" als volgt geformuleerd: de meest kenmerkende trek van de Nederlandse samenleving is te kenschetsen als: "eenheid in verdeeldheid"²⁵. Nederland was volgens De Rooij geen land van verbitterde twisten tussen de delen, maar van aanhoudende rivaliteiten.

De delen waren niet altijd dezelfde: aanvankelijk was dat vooral de eigen stad of streek, in de negentiende eeuw kwamen de zuilen op.

Het verzuilde Nederland was niets anders dan een samengaan of liever naast elkaar gaan van verschillende groepen (de Protestanten, de Katholieken, de Socialisten en de Liberalen – om maar de grootste te noemen) die alle op zichzelf genomen minderheden waren.

Hoe de scheidslijnen ook liepen, over de hele linie werd vastgehouden aan de gedachte dat er pragmatische compromissen gesloten moesten worden, waarbij het van belang was dat alle groepen zich gelijkkelijk bedeed zouden voelen.

Aan de top kwamen de voormannen van de verschillende zuilen bij elkaar om te bespreken hoe het verder moest; voor het overige hadden de

leden van de zuilen nauwelijks of geen contact met elkaar. En dat vond men best zo.

In de loop van de twintigste eeuw ontwikkelde de eenheid van Nederland zich vooral door het recht op anderszijn van de ander te erkennen. Tolerantie voor het anderszijn werd de norm, en dat vooral direct gekoppeld aan ruimte voor de eigen groep. Dat recht op anderszijn en toch gelijk behandeld te worden kwam de zuilen goed van pas, maar niet alleen hen. Het was ook een belangrijk principe bij de emancipatie van arbeiders, vrouwen en homoseksuelen en hun aanspraken om volwaardig in de Nederlandse samenleving te mogen participeren.

Ook Arend Lijphart²⁶ geeft in zijn klassieke werk een dubbele betekenis mee aan het Nederlands saamhorigheidsgevoel. Zijn conclusie is: 'De sterkte van het Nederlandse nationalisme moet niet worden overdreven, maar het lijdt geen twijfel dat het bestaat'. De levensbeschouwelijke verdeeldheid betrof een gemeenschappelijke geschiedenis, werd in toom gehouden door een algemeen aanvaarde grondwet en kon worden uitgevochten in dezelfde taal. Anders gezegd: de zuilen droegen één dak.

En tussen de zuilen bestond een situatie van vreedzame coëxistentie.

Daar waar het in het verleden lukte eenheid te bewaren in een verdeelde samenleving lijkt dat niet langer te lukken. Zoals duidelijk werd in het integratiedebat lukt het niet langer om met tolerantie en het sluiten van compromissen de boel bij elkaar te houden.

Opvallend is ook dat het historisch besef van Nederlanders gering is. Nederlanders zijn vooral gericht op de toekomst. Staatssecretaris Netelenbos stelde in 1997 zelfs een Commissie Geschiedisonderzoek in die moest uitzoeken hoe de Nederlander kon worden bijgespijkerd. Deze commissie werd weer opgevolgd door een andere commissie²⁷ die nu vele jaren later eindelijk daad bij het woord schijnt te voegen.

4.3 Extern Perspectief

Om te kunnen vaststellen wat ons bindt is het nuttig te weten wat ons onderscheidt van andere

landen. Aan wie kun je dat beter vragen dan aan buitenlanders die langere tijd in Nederland wonen en werken. Steve Austen heeft in zijn boek 'Kaaskoppen'²⁸ de toekomstbeelden van een aantal jonge buitenlanders in Nederland opgetekend. De kernwaarden die deze nieuwe kaaskoppen²⁹ opvallen zijn:

- Tolerantie, het valt de nieuwe kaaskoppen op hoe tolerant de Nederlandse samenleving is ten opzichte van mensen die anders denken, anders doen of er anders uit zien. Toch wordt deze tolerantie ook vaak ervaren als onverschilligheid.
- Gelijkeidsdrang, het valt op dat er onder de Nederlanders een enorme drang naar gelijkheid heerst. Iedereen moet alles kunnen. Mensen moeten niet te ver boven het maaiveld uitsteken. Tegelijkertijd kan nivellering ook veel kapot maken. Doe maar gewoon dan doe je al gek genoeg.
- Individuele vrijheid en conformiteit aan de sociale orde, het valt de nieuwe kaaskoppen op dat de Nederlander zeer veel belang hecht aan persoonlijke vrijheid. Nederlanders doen alles wat ze willen zolang het niet in het gedrang komt met de sociale orde of met de persoonlijke vrijheden van anderen.

MAAR HET LIJDT GEEN TWIJFEL DAT HET BESTAAT'

ALS GIDSLAND HEEFT NEDERLAND BEHOORLIJK INGELEVERD

Ook de in Nederland wonende Amerikaanse socioloog James Kennedy heeft duidelijke ideeën over hoe de Nederlandse samenleving op dit moment in elkaar steekt. Het is als outsider voor Kennedy gemakkelijker om de Nederlandse maatschappij een spiegel voor te houden. Aan waarden zoals moed wordt door Nederlanders niet echt veel waarde gehecht. Moed tonen is immers opvallend terwijl het Nederlands adagium is: Doe maar gewoon dan doe je al gek genoeg. Kennedy³⁰ wil op zoek naar de dingen die wel heilig zijn in de Nederlandse samenleving. We zijn progressief. Maar als gidsland heeft Nederland behoorlijk ingeleverd volgens Kennedy. Zwarte kanten aan ons verleden stoppen we liever weg. Nederlanders kijken vooruit. Volgens Kennedy beleeft Nederland nu spannende tijden. We proberen als land de rol als gidsland hoog te houden maar de nationale deugden waarmee we ons identificeerden worden op de proef gesteld. Het zijn de idealen van de jaren tachtig en negentig maar of we dat over vijf jaar nog willen weten valt te bezien. Nederland heeft altijd heel tolerant willen zijn, maar door recente gebeurtenissen, zoals de moorden op Fortuyn en Van Gogh, heeft tolerantie een dubbele betekenis

gekregen. We vragen ons nu openlijk af of we niet te tolerant zijn en tegelijk zijn die moorden een teken van volstrekte intolerantie jegens andermans denkbeelden. Dat brengt een dynamiek teweeg die heel interessant is om te bestuderen.

5. Het Hier en Nu

Maar wat maakt nou dat Nederland Nederland is? We denken dat het tijd wordt om onszelf een aantal fundamentele vragen te stellen. We vragen ons af of het duidelijk is wat het betekent om Nederlander te zijn. Wat kenmerkt Nederland? Het lijkt wel alsof iedereen daar een ander antwoord op heeft. Op zich is dat helemaal niet zo erg. In onze pluriforme samenleving waarin mensen wonen met bijna 250 verschillende nationaliteiten is het logisch dat er verschillend gedacht wordt over waar Nederland voor staat.

Toch lijkt het alsof verscheidenheid wijkt voor verdeeldheid. Wanneer we op geen enkele wijze meer een gemeenschappelijke grondslag hebben is er dus niets meer dat onze samenleving bindt.

Instituties zoals kerk, staat en familie die in het verleden een sterk verbindende rol speelden boeten in aan kracht. Daarnaast is ook de binding binnen de zuilen zelf verworden tot een concept van het verleden. Het percentage Nederlanders dat lid is van een geloofsgenootschap, het percentage Nederlanders dat is getrouwd en het percentage Nederlanders dat lid is een politieke partij, ze vertonen allemaal een dalende trend.

In aansluiting hierop onderscheidt Job Cohen een aantal verschillende ontwikkelingen die hebben bijgedragen tot de staat van Nederland die hierboven staat beschreven. Deze ontwikkelingen zijn:

- 1 Individualisering, emancipatie, vermindering sociale controle
- 2 Democratisering, mondige burgers, aantasting rechtszekerheid
- 3 Privatisering, efficiency, verharding maatschappelijk klimaat
- 4 Globalisering, migratie, roep om culturele eigenheid
- 5 Secularisering, secularisering rol kerk en staat, verdwijnen van binding

In deze sterk veranderde samenleving zullen we op zoek moeten naar nieuwe bindingskaders en tegelijkertijd oude verbanden weer moeten herstellen. Cohen betoogt dat hiervoor ontmoeting en dialoog één van de belangrijkste voorwaarden is.

Het SCP rapport "De sociale staat van Nederland 2005" signaleert ook de afname van sociale binding in Nederland: het veelvuldig voorkomen van sociale en emotionele eenzaamheid door individualisering, echtscheiding of ander verlies van partner. Steeds meer mensen voelen zich alleen in een samenleving die sterk verandert en waarin men weinig houvast heeft.

Op zoek dus naar wat ons bindt. Of zoals Jos Palm het verwoordt: Nederland moet zichzelf opnieuw (uit)vinden.³¹ Wat hebben moderne Nederlanders nog gemeen met elkaar? Hans Boutellier heeft heel lang gezocht naar wat Nederlanders gemeen met hebben elkaar, hij heeft het niet gevonden.³² Nederlanders zijn bovendien wars van rituelen. Het feit dat we allemaal een Nederlands paspoort hebben maakt ons niet tot Nederlands burger. Wat ons burgers maakt is dat we allemaal teveel bier

WIJ ZIJN EEN BEETJE VAN ALLES

EEN BEETJE VAN ALLES IS MEESTAL NET NIETS

drinken op Koninginnedag, dat we juichen voor het Nederlands elftal. Maar ook dat we weten wie Willem van Oranje was. De angst voor het sacrale ontnemt ons de mogelijkheid om onszelf als gemeenschap vorm te geven.

Patriottisme lijkt de Nederlander vreemd. Het is niet populair om publiekelijk te uiten dat je trots bent op je land³³. Tolerantie ten opzichte van anderen was jarenlang de enige deugd waar de Nederlander zich op mocht laten voorstaan, daar paste geen vaderlandslievendheid bij. Dit in tegenstelling tot het buitenland waar patriottisme vaak een expliciet onderdeel van de cultuur is. Het patriottisme in landen zoals Frankrijk en de Verenigde Staten wordt openlijk tentoongespreid.

Zelfs in Canada, dat toch gauw in de schaduw lijkt te staan van haar buurland de Verenigde Staten, roept de meerderheid van de bevolking (79%) op om openlijk trots te zijn op hun land.

Nederlanders zijn eerder trots op hun niet trots zijn. Paul Scheffer plaatst hier in Het multiculturele drama³⁴ een kritische kanttekening bij: We zeggen te weinig over onze grenzen, koesteren geen verhouding

tegenover het eigen verleden en bejegenen de taal op een nonchalante manier. Een samenleving die zichzelf verloochent heeft nieuwkomers niets te bieden.

Patriottistische gevoelens nemen ook toe op bepaalde momenten: na de moord op Pim Fortuyn, tijdens de inzamelingsacties voor de Tsunami en bij de begrafenis van Andre Hazes en natuurlijk tijdens de interlands van het Nederlands elftal.

En zelfs Frank de Boer die toch wel meer dan honderd interlands speelde relativeerde zijn trots op Nederland in een interview: 'Wij zijn een volkje dat zich gemakkelijk aanpast. Spreken drie of vier talen, voelen ons overal thuis, wij zijn een beetje van alles. Een beetje van alles is meestal net niets. Meer dan het eerste couplet van het Wilhelmus hoeft de Nederlander nooit te leren'.

Toch zei 82% van de ondervraagden, tijdens een recente enquête van Motivaction in opdracht van de regionale bladen, wel degelijk trots te zijn op Nederland. Vooral de strijd tegen het water en de multinationals oogsten bewondering. Een onderzoek door het bureau De Vos & Jansen liet nog meer vaderlandsliefde zien, hier liep het percentage

op tot in de negentig. Wat we hiervan leren? Als hij anoniem kan blijven wil de Nederlander best toegeven trots te zijn op zijn land.

Nederlanders lijken dus nogal ambivalent te staan ten opzichte van hun nationale identiteit. We zijn best trots op Nederland maar komen daar niet zo graag voor uit. Dat maakt het ook lastig om je verbonden te voelen met je mede Nederlanders. Als je van elkaar niet weet wat je bindt dan blijft dat gevoel van nationale eenheid in het midden hangen. We denken dat het, helemaal in deze tijd, van groot belang is dat we onze aandacht richten op dat zelfbeeld. En de enige manier waarop je dat kan doen is daarover met elkaar in gesprek te gaan. Visie21 hoopt daarvoor een platform te kunnen zijn.

EEN BEETJE
VAN ALLES
IS MEESTAL
NET NIETS

¹ 21minuten.nl, 2005

² De maatschappelijke barometer voor het TV programma Netwerk, Onderzoeksbureau Motivation, 30 januari 2006

³ 21minuten.nl, 2005

⁴ 'Criminaliteit in grote steden gedaald', CBS, 2005

⁵ 'Kwart huishoudens pessimistisch over financiële toekomst', CBS, 2005

⁶ 'Conjunctuurbericht', CBS, Januari 2006

⁷ 'Nationaal Hervormingsprogramma Nederland 2005-2008 In het kader van de Lissabonstrategie', CBS, 2005

⁸ 'Conjunctuurbericht', CBS, Januari 2006 en 'Werkloosheid neemt verder af', CBS, 19 januari 2006

⁹ 'Hoge (Jeugd)werkloosheid onder etnische minderheden', SCP, januari 2006

¹⁰ Kaaskoppen, Steve Austen, 2005

¹¹ Zie www.CBS.nl

¹² The Economist van 4 mei 2002, Special over Nederland

¹³ Kaaskoppen, Steve Austen, 2005

¹⁴ Job Cohen, Cleveringalezing, 26 november 2002

¹⁵ Het Multiculturele drama, Paul Scheffer, 2000

¹⁶ Zie ook 'Wijffels: onderwijs en onderzoek cruciaal om economisch tijt te keren', Elsevier, 15 juli 2005

¹⁷ Speech van Alexander Pechtold bij de opening van de nationale conventie

¹⁸ Wij zijn gedoemd tot openheid en kwetsbaarheid, Geert Mak, 27 november 2004

¹⁹ Jan Peter, Wouter, Jozias en Femke: kom met mooie woorden en krachtige

speeches, Menno van der Veen, NRC Handelsblad, 27&28 februari 2006

²⁰ Jan Peter, Wouter, Jozias en Femke: kom met mooie woorden en krachtige

speeches, Menno van der Veen, NRC Handelsblad, 27&28 februari 2006

²¹ 21minuten.nl, 2005

²² 'Het beeld van de burger', VNG, 2005

²³ 21minuten.nl, 2005

²⁴ De maatschappelijke barometer voor het TV programma Netwerk, Onderzoeksbureau Motivation, 30 januari 2006

²⁵ De maatschappelijke barometer voor het TV programma Netwerk, Onderzoeksbureau Motivation, 30 januari 2006

²⁶ Piet de Rooij "Republiek der Rivaliteiten", Mets&Schilt, Amsterdam 2002

²⁷ Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek, Arend

Lijphart, 1968

²⁸ De Canon Commissie van Oostrom

²⁹ Kaaskoppen, Steve Austen, 2005

³⁰ Kaaskoppen, Steve Austen, 2005

³¹ De helikopterview van 'Dutchologist' Kennedy, 'Gewoon Bijzonder', VU, jaargang 3, nr 1, maart 2006

³² Vrij Nederland, 23 november 2002, Blauwdrukken voor Nederland, door Jos Palm

³³ Intermediair

³⁴ 'Hollands Glorie, 2005, Marente de Moor, AD Magazine

³⁵ Het Multiculturele drama, 2000, Paul Scheffer

HET PROCES VAN VISIECREATIE



Het ontstaan van Visie21

In het najaar van 2005 was organisatieadviseur Salem Samhoud in Duitsland op bezoek bij een van zijn grote klanten, een bedrijf in de financiële dienstverlening met meer dan 10.000 werknemers, verspreid door heel Duitsland. In zijn werk helpt hij bedrijven bij het ontwikkelen van visie en strategie en bij het begeleiden van cultuurveranderingen.

Samhoud ondervond dat de Duitse cultuur minder gericht is op zingeving, en meer op resultaten. Hij zinspeelde op een verandering van de Duitse cultuur. En vervolgens vroeg hij zich af hoe het eigenlijk met Nederland zelf gesteld is, het land waar hij woont, waar hij vandaan komt en dat per trein slechts 4 uur verderop ligt. Ik ben optimist, dacht hij bij zichzelf, ik wil niet somber zijn. Nederland doet het best goed, maar Nederland vervalt soms te veel in pessimisme. En Nederland is stuurloos.

Hij besloot daar iets aan te doen. Hij bedacht Visie21. Salem Samhoud bleef heel dicht bij huis. De opzet van Visie21 is vrijwel gelijk aan de methode die Samhoud en zijn collega's van adviesbureau &Samhoud hanteren in hun dagelijkse werk bij bedrijven en overheidsorganisaties. Hij besloot zijn eigen kennis en kunde in te zetten voor Nederland. Via een proces van visiecreatie verbindt hij nu Nederlanders met elkaar die gezamenlijk werken aan een visie voor Nederland.

Op 1 februari 2006 startte het project officieel. In een radio-interview die dag, vertelt Salem:

'Ik merk dat Nederland een visieloos land aan het worden is. Meneer Balkenende praat dan weer over normen, mevrouw Verdonk praat over gedragsregels. Wij willen juist een beweging die niet politiek is, maar een beweging van de Nederlanders zelf. In de eerste plaats moeten we met elkaar definiëren wat ons hoger doel is, wat de missie is van ons land. Waarom willen wij Nederland nog hebben? Europa ontstaat, en moeten wij dan Nederland blijven?

In de tweede plaats moeten we vaststellen wat onze kernwaarden zijn, en dan niet 10 of 20, maar maximaal 6 waarden die wij centraal vinden staan in ons land. En de derde vraag is: wat is de ambitie voor Nederland? Wat is ons gewaagde doel? Waar willen we over 15 jaar staan?

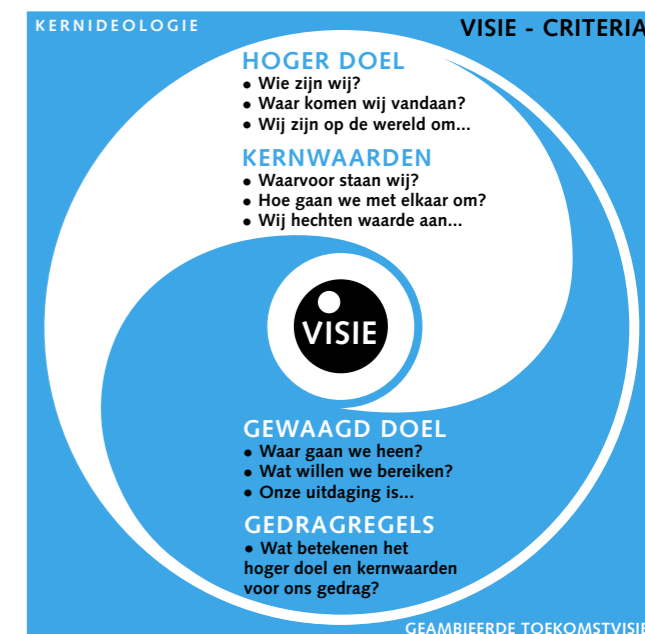
We hebben hier een enorm draagvlak voor gekregen. Iedereen die je er over spreekt wil er eigenlijk mee verder. Ik denk dat mensen moeten gaan geloven in Nederland. We moeten accepteren dat wij een multiraciaal land zijn. We zijn niet meer het oude Nederland, maar we bevinden ons in de context van Europa, van de wereld. De wereld wordt plat en wij moeten ons daar op voorbereiden. En dat moeten we samen doen. Via publieksarena's en via de website www.visie21.nl verzamelen we zoveel mogelijk ideeën en meningen en brengen we die samen tot een gezamenlijke, gedragen visie. Een visie die ons energie geeft, ons positief doet kijken naar de toekomst en die ons allen verbindt.'

De methodiek

In een serie van 21 publieksarena's, elke dinsdagavond steeds in een andere stad in Nederland, werken telkens 21 andere mensen aan een visie voor Nederland. Enthousiaste deelnemers kunnen zich aanmelden voor de leidende coalitie. Deze leidende coalitie heeft tot taak om de uiteindelijke visie te bepalen tijdens een aantal terugkomdagen en tijdens het afsluitende Visie21 Festival. Dan komt de hele leidende coalitie bijeen om het einddocument samen te stellen. Dat einddocument, Visie21, wil Salem Samhoud feestelijk aanbieden aan de Koningin en vervolgens aan elke organisatie, vereniging of club die de stem van Nederland vertegenwoordigt.

De opzet van de Visie21 publieksarena's is iedere week hetzelfde. De deelnemers komen samen in een drie uur durende publieksarena om een visie voor Nederland te creëren. Een visie heeft enerzijds een bindende en anderzijds een sturende functie.

Een visie maakt duidelijk waar een organisatie of samenleving voor staat en naartoe wil. Een visie fungeert als richtinggevend kompas en als bron van inspiratie. Uit een visie worden vervolgens doelen afgeleid die de besluitvorming vergemakkelijken.



Het model dat &Samhoud voor haar visiecreatie gebruikt is dat van Collins en Porras. Een visie heeft twee kernen die elk bestaan uit twee onderdelen. De vaste, stabiele kern wordt gevormd door het hoger doel en de kernwaarden. Het hoger doel geeft aan waarom we met elkaar bestaan. Het geeft de kern van onze identiteit weer. De kernwaarden geven aan waar we voor staan en waar we waarde aan hechten. Deze twee elementen veranderen in de loop der tijd niet of nauwelijks. De meer flexibele kern wordt gevormd door het gewaagd doel en de gedragsregels. Deze elementen worden op de omgeving afgestemd en deze kunnen dus in de

loop der jaren worden aangepast. Het gewaagd doel geeft aan waar we met elkaar voor willen gaan. Onze uitdaging voor de komende tijd ligt erin vast. De gedragsregels tenslotte geven weer wat we praktisch gezien van elkaar mogen verwachten: welk gedrag hoort er bij ons hoger doel en onze kernwaarden?

Niet iedere visie is een goede visie. De criteria waar tijdens de arena's de uitkomsten aan worden getoetst zijn de volgende AMORE criteria.



Het verloop van de Visie21 publieksarena's

Om het ijs te breken wordt iedere arena begonnen met een korte voorstelronde waarbij ook de vragen waar schaam je je voor in Nederland en waar ben je trots op in Nederland aan bod komen. De antwoorden op deze vragen waren zo prikkelend dat Visie21 besloot deze vragen ook voor te leggen aan een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking. Meer hierover leest u in het volgende hoofdstuk.

De avond wordt afgesloten met een evaluatieronde.

Wie komen er nou naar de Visie21 publieksarena's? en waarom eigenlijk? De deelnemers zijn vooral heel verschillend. Het zijn huisvrouwen, directeuren van bedrijven, technici, kunstenaars, boeren en nog veel meer mensen met verschillende achtergronden. Het zijn jongeren, studenten maar ook ouderen, het zijn mannen en vrouwen. Ze komen omdat ze naast al hun verschillen ook iets gemeen hebben. En dat is een zekere maatschappelijke betrokkenheid. Het zijn vaak mensen die al op enigerlei wijze actief zijn in hun leefomgeving. Wat ze daarnaast delen is een 'sense of urgency'. Ze delen de mening dat zoals het nu gaat in Nederland het niet goed genoeg is. Ze vinden dat het anders moet en kan. En daarom komen ze naar Visie21.

Maar waarom dan bij Visie21?

Waarom niet bij een politieke partij? Of een belangengroepering? Veel deelnemers zijn daar al lid van. Toch vinden ze iets bij Visie21 wat ze daar niet vinden. Deelnemers geven aan dat dit te maken heeft

met de onderwerpen die over tafel gaan (een deelnemster in Utrecht zei: we hebben het hier niet over poep op de stoep maar over echt wezenlijke dingen). Daarnaast zoeken we met Visie21 naar de overeenkomsten en niet naar verschillen. Het geeft de deelnemers een voldaan gevoel naar huis te gaan met een gezamenlijk resultaat. Ook de diversiteit van de groepen draagt daar aan bij. Deelnemers zijn ook vaak nieuwsgierig naar de visies van andere generaties en culturen. Deelnemers geven aan dat het prettig is de mening van anderen te horen, juist omdat zij een achtergrond hebben die zo verschillend is.

Helemaal bijzonder voor de deelnemers is om te merken dat de visies van anderen niet eens zo verschillen van die van henzelf. Daar waar de deelnemers binnen komen en met grote ogen naar elkaar kijken omdat ze elkaar niet kennen hebben ze elkaar aan het einde van de avond gevonden in een gezamenlijk resultaat. Dat is mooi. Dat is verbindend.

Een visie is een toekomstbeeld, een ambitieus toekomstbeeld nog wel. We zijn bezig met Nederland over 15 jaar: hoe moet ons land er dan uit zien? Het toekomstbeeld is nog ver weg. Hoewel Visie21 tijdens de arena's dus nog niet met concrete oplossingen of initiatieven komt is de doelbepaling tijdens de arena's heel belangrijk: eerst je doel bepalen en dan pas gaan rennen. De drang om de visie te verwezenlijken is sterk. Die taak is voor de leidende coalitie en we verwachten daar dan ook veel van.

In eerste instantie, tijdens de bepaling van het hoger doel en de kernwaarden, richt de discussie tussen deelnemers zich met name op de stand van het land, het nu. Toch is het van belang dat de deelnemers hierbij rekening houden met de AMORE criteria. Deze geven aan dat een visie niet alleen 'Echt' moet zijn, en dus bij Nederland moet passen, maar dat een hoger doel en kernwaarden

ook een zekere ambitie moeten vertonen. Dit kan lastig zijn. Deelnemers zijn vaak heel kritisch op hun eigen land en vinden het soms lastig rekening te houden met hun ideaalbeeld. Deze kritische blik op hun eigen land bleek een verassing voor een aantal buitenlandse deelnemers. Deelnemers uit onder andere Italië, Irak en Noorwegen konden gemakkelijker de goede kanten van Nederland benoemen dan Nederlanders zelf.

Tijdens iedere arena wordt een visie bepaald in het luttele tijdsbestek van 3 uur, dit is heel kort. Een publieksarena werkt als een visie-snelkookpan, het gaat er dan ook vaak verhit aan toe. De hoge tijdsdruk dwingt deelnemers om vanuit hun hart te spreken en geeft ze niet de mogelijkheid lang bij dingen stil te staan. Daarnaast geeft het veel energie en dwingt het mensen om hun gedachten snel op papier te zetten. Sommige deelnemers vinden dat het te snel gaat en verlangen naar meer diepgang. Hieraan zal tijdens de terugkomdagen met de leidende coalitie gehoor worden gegeven. Zij zullen nog een extra dag besteden om met elkaar te werken aan de finale versie van de visie die de resultaten van de eerste 11 arena's moet vertegenwoordigen.

Visie21 gaat heel het land door, van Amsterdam naar Middelburg naar Groningen. Toch laten de uitkomsten van de arena's onderling niet zoveel verschillen zien. Iedere keer komen min of meer dezelfde thema's aan bod. Deze bespreken we verderop in dit boekje.

ONDERZOEK NAAR TROTS, SCHAAMTE EN KERNWAARDEN

1. Onderzoek naar trots en schaamte

Visie21 kende een flitsende start. De eerste sessies leverden enthousiasme op bij de deelnemers, geloof in het welslagen van het project en de eerste sessies leverden direct inhoud op. De eerste hogere doelen, kernwaarden en gewaagde doelen waren prikkelend, doordacht en optimistisch.

Optimisme is een term die niet veel voorkomt als we praten over Nederland. In het eerste deel zagen we al dat Nederlanders zich zorgen maken over de toekomst terwijl de cijfers anders uitwijzen. Daarom stellen we in sessies altijd als eerste de vraag: Waar ben je trots op in Nederland en waar schaamt je je voor?

Uit de vele antwoorden bleek dat er een opsomming is te maken van veelgenoemde 'trotsmakers', zoals de handelsgeest en onze sportprestaties. Ook over schaamte is er een opsomming te maken waarvan wij dachten dat die nog wel eens algemeen geldend kan zijn. Deelnemers aan de publieksarena's schamen zich bijvoorbeeld voor de Nederlandse politiek en de omgangsvormen.

We besloten deze bevindingen te toetsen bij een grotere groep Nederlanders. Het onderzoeksbureau Signicom nam een representatieve steekproef uit haar internetpanel dat bestaat uit 230.000 mensen. Er werd een juiste verhouding gekozen tussen leeftijd, opleidingsniveau, regio, etnische afkomst en geslacht. Toen wij de bevindingen in een persbericht zetten en verstuurd naar het ANP en het AP, was ons onderzoek binnen twee uur landelijk nieuws. Alle mogelijke websites maakten melding van ons onderzoek, en de volgende dag werden we in verschillende kranten genoemd. In de daaropvolgende week gaf Salem Samhoud verschillende radiointerviews en kranteninterviews om het onderzoek toe te lichten. Ook het tv-programma Goedemorgen Nederland nodigde hem uit om zijn verhaal te komen doen.

Waarom was er zo veel aandacht voor het onderzoek? Die aandacht had te maken met een opmerkelijke uitkomst, namelijk dat 1 op de 10 landgenoten zegt zich te schamen voor Nederland. En die uitkomst was opmerkelijk omdat het onderzoek werd gedaan aan de vooravond van Koninginnedag. Dat is toch bij uitstek een dag waarop we ons nationale gevoel

Toen wij de bevindingen in een persbericht zetten en verstuurd naar het ANP en het AP, was ons onderzoek binnen twee uur landelijk nieuws.

uiten, er een collectieve feeststemming heerst en de vlag in top gaat.

Uit het onderzoek blijkt dat ongeveer de helft (45%) van de Nederlanders trots is op Nederland. Dat we niet allemaal trots zijn op ons land, wil nog niet zeggen dat we ons ook schamen. Op de vraag of je je schaamt voor Nederland, antwoordt 69% heel duidelijk nee. Toch zegt dus 10% zich wel te schamen voor Nederland.

In onderstaande tabel is weergegeven waar Nederlanders zich voor schamen.

Nederlanders schamen zich voor

1 Gebrek aan tolerantie	53%
2 Nederlandse politiek	50%
3 Omgangsvormen	37%
4 Asielbeleid	34%
5 Milieu	34%

De Nederlandse directheid is niet iets om je voor te schamen, zeggen de respondenten. Slechts 8% schaamt zich daarvoor. Gebrek aan tolerantie is de grootste bron voor schaamte van Nederlanders. Ook de schaamte voor de Nederlandse politiek is aanzienlijk (50%). Eén van de respondenten zegt hierover: 'De Nederlandse politiek werkt met een enorme afstand van de bevolking en kijkt op hen neer zonder zich te realiseren wat zij veroorzaakt.'

In onderstaande tabel is weergegeven waar Nederlanders trots op zijn.

Nederlanders zijn trots op:

1 Kennis waterbeheersing	70%
2 Handelsgeest	60%
3 Sportprestaties	56%
4 Koningshuis	40%
5 Sociale Zekerheid	36%

Over het algemeen kunnen we gemakkelijker benoemen waar we trots op zijn of waar we ons voor schamen.

Als we beide tabellen vergelijken dan valt voornamelijk op dat we trots zijn op onze kennis en onze prestaties. We schamen ons voor de manier waarop we met elkaar omgaan. Onze trots op prestaties duidt op de toenemende individualiteit van de laatste decennia. Het lijkt wel of we in onze haast om meer te presteren even zijn vergeten dat er ook nog andere mensen om ons heen leven.

Wat we echter ook zien is dat er een bereidheid begint te ontstaan om ons meer te gaan richten op de samenleving. We weten alleen niet goed hoe we dat moeten aanpakken. Van de politiek krijgen we de indruk dat zij vooral polariseert. In de strijd tegen het terrorisme zien we hetzelfde: je bent voor ons of je bent tegen ons. Minder bekend zijn de initiatieven die juist pleiten voor meer samenhang. Visie21 is daar een van. Visie21 beoogt mensen met elkaar te verbinden en nodigt iedereen uit met elkaar te bespreken waar we het wél over eens zijn in ons land.

Gedurende de rest van de serie publieksarena's blijven we gegevens verzamelen over trots en schaamte. Ook via de website spreken mensen zich uit over trots en schaamte voor Nederland.

Het blijkt een gewild onderwerp te zijn, maar het zijn moeilijke vragen om te beantwoorden. Trots uitspreken over Nederland is noodzakelijk omdat bij het ontwerpen van een visie voor Nederland een positief toekomstbeeld moet ontstaan. Een positief toekomstbeeld geeft energie om met zijn allen onze schouders onder ons land te zetten.

2. Onderzoek naar kernwaarden

Een tweede onderwerp van onderzoek betreft de kernwaarden van Nederland. Tijdens de publieksarena's worden ook kernwaarden voor Nederland geformuleerd. Net als bij trots en schaamte valt op dat er telkens een aantal gemeenschappelijke kernwaarden naar voren komen. Hebben we in de publieksarena's dan zoveel dezelfde meningen? En zijn die meningen dan representatief voor heel Nederland?

Ook naar aanleiding van het onderzoek naar de kernwaarden van Nederland waren talloze media geïnteresseerd in onze uitkomsten. Maar net iets minder dan bij ons vorige onderzoek. Dat heeft te maken met de diepere laag die kernwaarden aanboren.

Over het algemeen kunnen we gemakkelijker benoemen waar we trots op zijn of waar we ons voor schamen. Kernwaarden, het woord zegt het al, vraagt om door te dringen tot de kern. Daar komt bij dat het normen en waarden debat in Nederland al een paar jaar gaande is. En we komen er maar moeilijk uit.

In de publieksarena's van Visie21 lukt het echter wel. Een van de verklaringen kan zijn dat het initiatief voor en door burgers iedereen een stem geeft en dat we telkens in relatief kleine groepen bij elkaar zitten en op gestructureerde wijze discussiëren. Iedereen krijgt de tijd om even goed na te denken en te luisteren naar een ander.

'Ik heb het gevoel dat ik in één avond meer bijdraag aan mijn land dan dat ik doe op bijeenkomsten van mijn politieke partij hier in de stad.'

Kernwaarden volgens Nederlanders

1 Nuchterheid	75%
2 Ondernemerschap	62%
3 Vooruitstrevendheid	47%
4 Ijver	43%
5 Oprechtheid	34%
6 Tolerantie	34%
7 Optimisme	28%
8 Saamhorigheid	18%

In bovenstaande tabel staan de onderzochte waarden voor Nederland.

Nuchterheid is de belangrijkste kernwaarde van de Nederlandse samenleving, gevolgd door ondernemerschap.

Een grote minderheid vindt saamhorigheid typisch Nederlands (18%) en slechts een derde van de Nederlandse bevolking vindt dat tolerantie een kernwaarde is van de Nederlander.

In het onderzoek naar de kernwaarden herkennen we de pijlers van trots en schaamte uit de vorige paragraaf. We zijn het meest trots op de kennis van waterbeheersing, de handelsgeest

en de sportprestaties. De meest typische kernwaarden nuchterheid, ondernemerschap, vooruitstrevendheid en ijver komen daarbij goed van pas. Ook in dit onderzoek constateren we dat respondenten meer saamhorigheid willen zien in de toekomst. Een respondent zegt bijvoorbeeld: 'Ik zou willen dat er meer mensen aan elkaar denken en meer aan burenhulp doen.'

Kernwaarden verander je niet zomaar. Daarvoor is een cultuurverandering nodig. Maar als de bereidheid er is, kan het. We merken dat de publieksarena's mensen doen stilstaan bij hun omgeving, hun land. Bijna zonder uitzondering krijgen we uit evaluaties terug dat deelnemers het heel erg waarderen dat ze in Visie21 een manier van werken vinden om te komen tot doorbraken. Tijdens een van de eerste arena's zei een deelnemer hierover: 'Ik heb het gevoel dat ik in één avond meer bijdraag aan mijn land dan dat ik doe op bijeenkomsten van mijn politieke partij hier in de stad.'

Een leerling uit het scholenprogramma van Visie21 vertelde dat dit 'de meest nuttige les maatschappijleer was van het hele jaar.'

DE 7 LEIDENDE THEMA'S

Uit de eerste 11 Publieksarena's komt een schat aan informatie, meningen en discussiepunten naar voren. In deze veelheid aan woorden tekenden zich 7 thema's af. Het zijn thema's die elke week weer terug komen en die het fundament zullen vormen voor de uiteindelijke visie van ons land.

Thema 1: Samenleven

In vrijwel alle visies komt een element van 'samenleven' terug. Samenleven komt op verschillende manieren naar voren, bijvoorbeeld in de letterlijke zin van het woord: dat we met veel mensen samen leven op een klein stukje land, dat we onderlinge afhankelijkheid kennen.

Ook wordt 'solidariteit' veel genoemd in de context van samenleven. Dat we in Nederland voor elkaar zorgen als iemand dat zelf niet meer kan en dat dat zo moet blijven in de toekomst, staat voor veel deelnemers als een paal boven water.

Daarnaast wordt 'samen doen' en 'onderlinge verbondenheid' genoemd, ook termen die aangeven dat we er in dit kleine landje niet alleen voor staan maar dat we het met zijn 16 miljoen moeten roeien. Men vindt dit typerend voor de Nederlandse samenleving en tegelijkertijd is het iets dat volgens de deelnemers gekoesterd dient te worden.

Ook de term 'harmonieus' redde het tot twee keer toe tot het finale resultaat. Veel deelnemers geven aan dat in hun beleving de Nederlandse samenleving steeds harder en killer wordt zowel in hoe we als individuen met elkaar omgaan als hoe we in de samenleving omgaan met mensen die het zonder hulp moeilijk reddend.

Thema 2: Individuele Ontwikkeling

Veel deelnemers erkennen dat er grenzen zijn aan solidariteit. Dat mensen, wanneer ze daartoe in staat zijn, ook zelf iets bijdragen aan de samenleving waarvan ze deel uitmaken. Het spanningsveld tussen deze eerste twee thema's beheerst een groot deel van de discussies tijdens de publieksarena's. Het gaat hierbij vooral om een actieve houding van mensen ten opzichte van hun eigen ontwikkeling en leefomgeving. In die zin vinden we termen als 'individuele ontplooiingsmogelijkheden', 'initiatief nemen' en 'jezelf en anderen ontwikkelen' terug in het eindresultaat.

De thema's Samenleven en Ondernemend komen zonder uitzondering terug in elke publieksarena. De twee thema's vormen als het ware een as. Deelnemers zien van beide graag een element terug zonder dat een van de twee de boventoon voert. Vaak wordt er dan ook voor een compromis gekozen, een gezonde mix.





RESULTAAT PUBLIEKSARENA UTRECHT 2 MEI

HOGER DOEL

Nederland is een harmonieuze, inspirerende samenleving van waaruit mensen zichzelf en elkaar in vrijheid ontwikkelen.

KERNWAARDEN

Menselijkheid
Openheid
Verbondenheid
Enthousiasme

HOGER DOEL

In 2021 is Nederland

Oranje: elke inwoner voelt zich (vol)waardig Nederlander en is daar enthousiast over.

Rood: voorvechter voor sociale waarden, wereldwijd & menselijkheid.
Wit: vrijheid & openheid.

Blauw: creatief ondernemend in kennisontwikkeling.

Voorbeeld van een Visie

Thema 3: Ondernemend

Als mensen bedenken wat typisch Nederlands is komt men vaak met de Nederlandse ondernemings- en handelsgeest, men is hier ook trots op. Ondernemerschap wordt dan ook veelvuldig genoemd in de visies. Ondernemerschap wordt niet alleen in economische zin genoemd. Ook

Deelnemers lijken het er over eens dat de Nederlandse samenleving voldoende kansen biedt aan een ieder. Dat wanneer burgers hiervoor open staan, er voldoende mogelijkheden en kansen zijn. Dit komt met name terug in de woorden 'kansrijk', 'realiseren van mogelijkheden' en 'realiseren van potentieel'.

In hoeverre de kansen voor iedereen gelijk zijn lijkt minder een punt van discussie en haalt het niet tot het eindresultaat. De gelijkheid in de samenleving lijkt minder nastrevenswaardig te zijn dan dat in het verleden het geval was. De deelnemers kiezen nu eerder voor 'rechtvaardigheid' en voor 'passende oplossingen'.

termen als pionierend, innovatief, vooruitstrevend en open staan voor nieuwe ontwikkelingen komen in dat licht naar voren. Nederland wordt gezien als een ondernemend en innovatief land en moet dat vooral ook blijven.

Thema 4: Vrijheid

In veel publieksarena's wordt stilgestaan bij de basiswaarden van een democratische samenleving, de grondrechten die vastliggen in de grondwet. Vrijheid wordt hierbij het vaakst genoemd. De nadruk ligt hier vooral op enerzijds de vrijheid die ieder mens heeft in Nederland om te gaan en staan waar hij of zij wil en anderzijds op de vrijheid om te zeggen en doen wat hij of zij wil. Dit wordt door de deelnemers als een belangrijke voorwaarde gezien om Nederland vooruit te helpen.



RESULTAAT PUBLIEKSARENA ENSCHEDE 9 MEI

HOGER DOEL

Nederland is een sterke en innovatieve maatschappij waar mensen met respect, ambitie en zelfvertrouwen zich inzetten voor een harmonieuze samenleving.

KERNWAARDEN

Samen zijn
Samen doen
Accepteren
Eerlijk en Rechtvaardig

GEWAAGD DOEL

In 2021 is Nederland

Nederland is in 2021 een voorbeeld van een samenleving waar ontplooiing en ontwikkeling centraal staat

Voorbeeld van een Visie

Thema 5: Wederzijds respect

Volgens de deelnemers aan Visie21 zijn er ook zeker grenzen aan wat je in Nederland mag zeggen en doen. Natuurlijk mag je zeggen wat je denkt, maar alleen als dat gebeurt met respect voor de ander. Deze discussie over 'wederzijds respect' neemt in veel arena's een belangrijke plaats in. Er wordt in de arena's doorgaans veel gediscussieerd over 'tolerantie'. Veel deelnemers hebben het gevoel dat tolerantie afneemt. Ze vinden dat jammer. Anderen vinden tolerantie een beladen term en zien het eerder als onverschilligheid en afzijdigheid. Daarom wordt vaak voor een ander woord dan tolerantie gekozen zoals 'ruimdenkend', 'respect' en 'accepteren' (van verschillen).

Deelnemers geven aan dat in hun visie Nederland een kleurrijke samenleving is die grote verscheidenheid kent. De deelnemers geven aan dat die verschillen moeten worden geaccepteerd en omarmd. Veel mensen schamen zich voor de ongenueanceerdheid in onderlinge omgangsvormen, zoals een deelnemer in Amsterdam zei: 'mensen hebben zo'n kort lontje, vooral in het verkeer, dan beginnen ze heel snel te schelden op elkaar'.

De spanning die kan ontstaan tussen de thema's vrijheid en wederzijds respect zien we veel terug in de arena's. We waarderen de vrijheid die we hebben in Nederland als het gaat om onszelf te uiten maar beseffen tegelijkertijd dat er grenzen bestaan aan die vrijheid.

Thema 6: Volksaard

Een aantal aspecten van de Nederlandse volksaard worden zodanig als kern ervaren dat ze in de uiteindelijke visie voorkomen. Dit geldt bijvoorbeeld voor 'gezellig', 'pragmatisch', 'creatief', 'kritisch' en 'nuchter'.



Vooral nuchterheid leidt tot veel discussie. Men voelt veel bij het 'doe maar gewoon dan doe je al gek genoeg' alhoewel deze houding ook voor kritiek zorgt met name in relatie tot het thema wederzijds respect waarin diversiteit en 'anders' zijn juist wordt omarmd.

Naast nuchterheid komt de Nederlandse directheid een aantal keer naar voren. Waar de Nederlandse directheid internationaal gezien wellicht als botheid wordt ervaren werd dit in een aantal arena's geassocieerd met eerlijkheid en oprechtheid en werd het daarom wel degelijk in de visie opgenomen.

Thema 7: Duurzaamheid

Mensen maken zich zorgen om hun fysieke leefomgeving. Deelnemers zijn er ook trots op, zij geven veelvuldig aan dat zij Nederland een mooi land vinden waar je kunt genieten van mooie natuur: 'ik vind het heerlijk om door het mooie Nederlandse landschap te fietsen, daar kan ik echt van genieten'.

Ook de manier waarop we de toekomst vorm gaan geven is van belang volgens de deelnemers. 'Duurzaamheid' wordt verschillende keren genoemd. Deelnemers geven daarbij aan dat vooruitgang en ontwikkeling niet ten koste mag gaan van het voortbestaan van onze aarde.

EN NU VERDER...

Carolien Bijen Projectleider visie 21

Er zijn nog een aantal publieksarena's te gaan na vandaag. Daarnaast organiseren we deze zomer 6 bijeenkomsten op het multiculturele Kwakoe festival in de Bijlmermeer in Amsterdam. Ook ons schoolprogramma loopt nog. In de agenda op de volgende pagina leest u waar en wanneer er nog Visie21 publieksarena's zijn.

Op 1 juli, tijdens de terugkomdag voor de Leidende Coalitie, buigen we ons over de formulering van de visie, en denken we na over vervolgprijzen om de visie te implementeren zodra deze definitief is. We gaan dan in op de vraag: wat ga ik doen om de kernwaarden na te leven en het gewaagde doel te bereiken?

Op 3 september organiseren we het Visie21 Festival. De voorbereidingen zijn al in volle gang. Veel mensen hebben aangegeven te willen komen. De dag zal in het teken staan van het afronden van de visie voor Nederland en het formuleren van een alternatieve troonrede. We maken dan ook bekend met welke projecten Visie21 verder zal gaan de komende jaren.

We hopen dat het een mooi feest wordt.



Het festival kondigen we onder andere aan via Boomerang ansichtkaarten. Op de volgende pagina's ziet u de exemplaren. Daarnaast hebben we een Visie21 lied opgenomen, De Zin Van Nederland, en heeft rapper Excellence een spontaan optreden verzorgd tijdens de publieksarena van 6 juni in Utrecht, met het lied Samen1. Een videoverslag van dit optreden kunt u zien op www.visie21.nl bij resultaten 6 juni 2006. De tekst van beide nummers staat achterin dit boekje.

Voor aanmeldingen, suggesties en informatie kunt u terecht bij het Visie21 team: info@visie21.nl of tel. 030-2348680. En blijft u ook onze website bezoeken: www.visie21.nl

Het team van Visie21



PUBLIEKSARENA'S

Dinsdag 4 juli	Den Haag	19.00 uur – 22.00 uur
Dinsdag 11 juli	Arnhem	19.00 uur – 22.00 uur
Dinsdag 18 juli	Amsterdam	19.00 uur – 22.00 uur
Dinsdag 25 juli	Assen	19.00 uur – 22.00 uur
Dinsdag 1 augustus	Leeuwarden	19.00 uur – 22.00 uur
Dinsdag 8 augustus	Maastricht	19.00 uur – 22.00 uur
Dinsdag 15 augustus	Utrecht	19.00 uur – 22.00 uur

Arena's Kwakoe – Multicultureel Festival Bijlmermeer

Zondag 2 juli	10.00 uur – 13.30 uur
Zondag 9 juli	10.00 uur – 13.30 uur
Zondag 16 juli	10.00 uur – 13.30 uur
Zaterdag 22 juli	10.00 uur – 13.30 uur
Zondag 30 juli	10.00 uur – 13.30 uur
Zaterdag 5 augustus	10.00 uur – 13.30 uur

En op 3 september 2006 het afsluitende Visie21 Festival

SAMEN 1

door Excellence

Excellence is een rapartiest uit Amsterdam. Op 6 juni jongstleden nam hij deel aan de Visie21 publieksarena in Utrecht. Tijdens de avond bracht hij spontaan het nummer Samen1 ten gehore, dat hij schreef naar aanleiding van de dood van Theo van Gogh. De tekst van Samen1 leest u hieronder. Een live optreden kunt u zien en beluisteren op www.visie21.nl.



Refrein:

In plaats van aardig te zijn doen mensen vaak gemeen maar aan het einde van de dag zijn we Samen 1

Ik zie zinloos geweld en het wordt aardig extreem maar aan het einde van de dag zijn we Samen 1

In plaats van aardig te zijn doen mensen vaak gemeen maar aan het einde van de dag zijn we Samen 1

Ik rassenhaat en het wordt aardig extreem maar aan het einde van de dag zijn we Samen 1.

Vers 1

Je hoorde het geheid, dat voor het uiten van zijn mening die bekende Nederlander, Theo van Gogh heen ging, hadden die demonstratie's en stille tochten dan geen zin? Genoeg is genoeg en ik denk dat ik dat niet alleen vind.

Waar gaat het heen het gaat de verkeerde kant op, we wisten het allang maar zo gaat het vandaag de dag nog, pak maar een krant op en kijk wat er staat, het lijkt of er geen eind is aan kwaad venijn of aan haat. En daarom hoop ik dat ik iedereen bereik als ik praat dat jij me verstaat en begrijpt waarom het eigenlijk gaat, het bewijs ligt op straat waar je ook kijkt op de kaart het enigste wat verandert is de tijd en de plaats.

Kijk maar naar Afrika waar mensen sterven van honger, aan ziektes als Aids gaan daar de meeste mensen ten onder, het enigste wat de wereld nu nog redt is een wonder want elke seconde lijkt het erger te worden. (Refrein)

Vers 2

Ok je gaat met je vrienden een avondje stappen waarna je ruzie krijgt met een stel gevaarlijke gasten, er vallen rake klappen tot er een zijn wapen zal pakken voor je het weet lig je op de grond naar adem te happen mensen maken geen grappen, we hebben geen tolerantie en dat is een probleem dat ik dus niet alleen in ons land zie, ik zie de hele wereld in dezelfde fase geweld op straat en terroristen die zich zelf op blazen. Ik zie mensen met tranen en ik weet dat jij ze ook zag stel je voor je bent onschuldig maar je krijgt de doodstraf dan verdwijnt je hoop vast, kijk naar Madrid bommen in treinen en bijna 200 lijken voor niks. Wat denken ze allemaal te gaan bereiken met dit, ze zijn niet blij als het zo eindigt met hun eigen gezin, toch vermoorden ze zonder twijfel iemands wijf en een kind en ze hebben geeneens spijt zeg maar wat jij ervan vindt maar.. (Refrein)

Vers 3

Je mening uiteten wat voor land is dit als dat niet kan, dan leven we niet in Nederland maar in de Taliban. Want elke mens heeft zijn eigen kijk op dingen, ik kijk hoe feiten zitten en schrijf dan mijn eigen zinnen. Zo vind ik president Bush maar een idioot maar iemand anders is misschien wel voor Bush en die schiet me dood. Dat zie ik zo gebeuren in een tijd als dit, mensen zijn geflipt en als het zo blijft is het eind in zicht.

We willen allemaal toch leven in vrede, en je menig geven zonder voor je leven te vrezen. Begin bij jezelf en dan wordt beetje bij beetje heel Nederland beter ik weet dat daar de meeste naar streven. (Refrein)

DE ZIN VAN NEDERLAND

Als dit land niet bestaat
Wat zie ik dan om me heen
Hoofden, handen, hoor ik harten
Ik ben hier niet alleen

Als dit land niet bestaat
Waar fiets ik dan naartoe
Dijken, dromers, de denkers en doeners
De wind maakt me moe

In de weer, in dit weer
De Hollandse luchten ik adem ze in
Elk gezicht een vergezicht
In Holland maken we 'zin'

De Zin van Nederland
De Zin van Nederland
Mijn sporen liggen in dit zand
Ik heb zin in Nederland

Ik kan mezelf goed verstaan
Ik ken de grenzen die we overgaan
Maar ik wil ook wel eens naast je staan
Als we hetzelfde zien, dan kijk ik je aan

In de weer, in dit weer
De Hollandse luchten ik adem ze in
Elk gezicht een vergezicht
In Holland maken we 'zin'

De Zin van Nederland
De Zin van Nederland
Mijn sporen liggen in dit zand
Ik heb zin in Nederland

Zin om te geven
Zin om te zien
Zin om te leven
Maar bovendien

Heb ik zin in Nederland
De Zin van Nederland
Mijn sporen liggen in dit zand
Ik heb zin in Nederland

Lied Visie21

Singer-Songwriter Hans Schlatman maakte een lied voor Visie21. Jeroen Schilte van Visie21 schreef de tekst. Het lied is te beluisteren en te downloaden via www.visie21.nl.

VISIE IN DE KROEG

CUT
HOLLAND
CUT

Boomerangkaart

Om de campagne bekendheid te geven en tevens mensen bij de discussie te betrekken zijn er boomerangkaarten uitgegeven. Op de achterkant van deze kaart staat de tekst:

Visie21 maakt pas op de plaats met ons land. Samen met jou. Wat is jouw kijk op Nederland? Praat mee! Kijk op www.visie21.nl of bezoek het Visie21 Festival.

VISIE IN HET RESTAURANT



Boomerangkaart

Om de campagne bekendheid te geven en tevens mensen bij de discussie te betrekken zijn er boomerangkaarten uitgegeven.

Op de achterkant van deze kaart staat de tekst:

Wat is jouw kijk op Nederland?

Praat mee over de toekomst van Nederland.

Kom naar het Visie21 Festival op 3 september

2006. Kijk op www.visie21.nl.

Wat is uw kijk op Nederland?



www.visie21.nl